

A FAO/WHO közös élelmezés-szabványosítási programja

SZILÁGYI JÓZSEF

Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium, Budapest

A lakosság egészségének és munkaképességének megőrzése, illetve fenntartása szempontjából különlegesen fontos szerepe van az élelmiszertermelésnek, forgalmazásnak és ellenőrzésnek.

Az élelmiszerek egészségügyi és szorosabb értelemben vett minőségellenőrzése a biztosítéka annak, hogy a lakosság fogyasztható és beltartalmi értékek szempontjából is megfelelő terméket kapjon.

Az élelmiszerek hatósági ellenőrzése az élelmiszertörvényen, illetve az élelmi cikkek szabványain alapul. Ebből kiindulva a korszerű élelmiszertermeléssel rendelkező országok nagy gondot fordítanak az élelmiszerek szabványosítására.

Bár ezen a területen végzett munka az egyes országok szoros együttműködését igényelte volna, ennek ellenére 1962-ig szervezett és megfelelően koordinált tevékenység nem jött létre.

Nevezett évben azonban a FAO/WHO (Food and Agriculture Organization of the United Nations, World Health Organization) közös konferenciájának élelmiszer szabványokkal foglalkozó ülésén létrehozták a CODEX ALIMENTARIUS BIZOTTSÁGOT, az élelmiszerek szabványosítási programjának megvalósítására.

A program előírta az élelmiszerek világ és regionális szabványainak kidolgozását. A program alapvető célkitűzése:

- a fogyasztók egészségvédelme és
- a tisztességes gyakorlat biztosítása az élelmiszeriparban és kereskedelemben.

A Codex Alimentarius célja

A Codex Alimentarius nemzetközileg elfogadott és törvényes formában közzétett élelmiszer szabványok gyűjteménye.

A Codex Alimentarius megjelentetésének az a célja, hogy irányítsa és elősegítse az élelmiszerekre vonatkozó követelmények és meghatározások kidolgozását, megkönnyítve azok összehangolását és ezen keresztül a nemzetközi élelmiszerkereskedelem munkáját.

A Codex Alimentarius terjedelme

A Codex Alimentarius az összes fontosabb élelmiszer szabványt tartalmazza, függetlenül attól, hogy feldolgozott, félig feldolgozott, vagy nyers állapotban kerül-e a fogyasztóhoz. Az olyan anyagokat, amelyeket élelmiszerek előállításánál tovább feldolgoznak, csak olyan mértékben foglalja magában, amilyen mértékben ez a Codex Alimentarius fentebbiekben meghatározott céljának elérése szempontjából szükséges.

A Codex Alimentarius az élelmiszer higiénére, élelmiszer adalék-anyagokra, peszticid-maradékokra, mérgező anyagokra, címkézésre és csomagolásra, továbbá vizsgálati módszerekre és mintavételre vonatkozó előírásokat is tartalmaz.

Codex szabványok jellege

A Codex szabványok azokra az élelmiszerekre vonatkozó követelményeket tartalmazzák, amelyeknek célja az egészséges, hamisítástól mentes, pontosan címkézett és megfelelő minőségben forgalomba hozott táplálék biztosítása a fogyasztók számára. Bármely élelmiszer Codex szabványát a Codex Élelmiszer-cikkek Szabványa formái követelményeinek megfelelően kell megfogalmazni és tartalmaznia kell a formai előírásokban felsorolt kritériumokat.

A Codex Szabványok elfogadása

A Codex szabványt valamely ország törvényes és adminisztratív eljárásainak megfelelően – (akár belföldi, akár importált termékről van szó) – saját területén az alábbi módok egyikén fogadhatja el:

Teljes elfogadás

- I. A teljes elfogadás annyit jelent, hogy az érintett ország biztosítja a szabványba foglalt termék szabad forgalomba hozatalát az alábbi c) pont értelmében a saját fennhatósága alá tartozó területen a szabványban leírt néven és leírás szerint, feltéve, ha az a szabványban foglalt összes követelménynek megfelel.
- II. Az ország biztosítja, hogy azok a termékek, amelyek nem felelnek meg a szabványnak, ne kerülhessenek forgalomba a szabványban lefektetett név és leírás alatt.
- III. A szabványnak megfelelő termék forgalomba hozatalát az illető ország semmilyen törvényes, vagy adminisztratív előírással nem akadályozza.

Cél elfogadás

A cél elfogadás azt jelenti, hogy az érintett ország leszögezi azt a szándékát, hogy a szabványt bizonyos év elteltével elfogadja és időközben nem akadályozza a szabványnak megfelelő egészséges termék forgalomba hozatalát.

Elfogadás kis eltérésekkel

Elfogadás kis eltérésekkel azt jelenti, hogy az érintett ország, a szabványt teljes egészében elfogadja, bizonyos kisebb változtatások kivételével, amelyeket a Codex Alimentarius Bizottság elfogad. Ebből következik, hogy a termék, amely megfelel a szabványnak – figyelembe véve a kisebb változtatásokat –, szabadon forgalomba hozható az érintett ország fennhatósága alá tartozó területen. Az érintett ország az elfogadási nyilatkozatban leszögezi a változtatásokat, ezek okát és az alábbiakat:

- A) I. hogy a szabványnak teljesen megfelelő termék forgalomba hozható-e szabadon a fennhatósága alá tartozó területen;
II. hogy szándékában van-e a szabványt teljesen elfogadni és ha igen, mikor.
- B) Ha valamely ország a fentebb felsorolt módok egyikén sem tudja elfogadni a szabványt, akkor közölje:
 - I. hogy a szabványnak megfelelő termék forgalomba hozható-e szabadon az ország területén;
 - II. hogy a jelenlegi, vagy a javasolt követelményei mennyiben térnek el a Codex szabványtól.

- C) I. Az az ország, amely elfogad egy Codex szabványt, felelős a szabvány előírásainak egyöntetű és nem részrehajló alkalmazásáért, mind a belföldön készült, mind az importált termékek forgalomba hozatalával kapcsolatban a saját fennhatósága alá tartozó területen. Továbbá feladata, hogy segítséget és tanácsot adjon az export termékek gyártóinak, exportálóinak az együttműködés előmozdítására és olyan importáló országok követelményeinek a kielégítésére, amelyek elfogadták a Codexet.
- II. Ha valamely importáló országban egy termék – amelynek meg kellene felelnie a Codex szabványnak – nem felel meg a szabvány előírásoknak, akár a címkézés tekintetében, vagy más szempontból, az importáló országnak értesítenie kell az exportáló ország illetékes hatóságait az összes ide vonatkozó tényről, különösképpen a kérdéses termék származásának részleteiről (az exportőr nevééről és címéről).

Az elfogadás visszavonása vagy módosítása

Ha egy ország egy Codex szabvány elfogadását visszavonja, vagy módosítja, írásban kell értesítenie a Codex Alimentarius Bizottság titkárságát, amely erről a körülményről értesíti a FAO és WHO összes Tagállamait és Társult-tagjait.

A Codex Alimentarius Bizottság testületei

A Codex Alimentarius Bizottság az alábbi 18 albizottságot hozta létre:

1. A Tej és Tejtermékek Szakértőinek Közös FAO/WHO Bizottsága

A Bizottság kidolgozza a „Tej és tejtermékekre vonatkozó jogszabályok gyűjteményét és rokon-szabványokat”. (A jogszabály gyűjtemény legutolsó 6. kiadása 1968-ban jelent meg.) A jogszabály gyűjtemény alapján mostanáig 14 összetételi szabvány és 5 vizsgálati és mintavételi módszerekre vonatkozó szabványt jelent meg. A jogszabály gyűjteményt teljes egészében vagy részleteiben 71 ország fogadta el. A jogszabály gyűjteményt támogató országok nagy többsége elfogadta az összetételre és vizsgálati, mintavételi módszerekre vonatkozó szabványokat.

Az egész világra érvényes általános kérdésekkel foglalkozó Codex Bizottságok

2. Élelmiszer Adalékanyagok Codex Bizottsága

Elnöklő ország: Hollandia.

Hatáskör: Egyes élelmiszer adalékanyagok megengedett szintjének jóváhagyása, vagy megállapítása, továbbá speciális élelmiszerek maximális szennyező anyag szintjének megállapítása. Az élelmiszer adalékanyagok jegyzékének elkészítése toxikológiai értékelés céljára. Ezt a munkát az Élelmiszer Adalékanyagok Közös FAO/WHO Szakbizottsága végzi el.

3. Élelmiszer Higiéne Codex Bizottsága

Elnöklő ország: USA.

Hatáskör:

- Alapvető élelmiszerek higiénés előírás-tervezetének előkészítése.
- Élelmicikkek higiénés előírásainak elbírálása, szükség szerinti módosítása és jóváhagyása.
- Különleges higiénés problémák megvizsgálása.

4. *Élelmiszer-címkézési Codex Bizottság*

Elnöklő ország: Kanada.

Hatáskör:

- a) Élelmiszerek címkézésére alkalmas előírások tervezése.
- b) A címkézési előírások elbírálása, szükség szerinti módosítása és jóváhagyása.
- c) Különleges címkézési problémák tanulmányozása.

5. *Általános Irányelvek Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: Franciaország.

Hatáskör:

A Codex Alimentarius céljának, továbbá a Codex Szabványok elfogadási módozatainak meghatározása.

6. *Vizsgálati és Mintavételi Módszerek Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: Német Szövetségi Köztársaság.

Hatáskör:

- a) Olyan általános vizsgálati módszerek szabványosítása, amelyek több élelmiszerfeleségre alkalmazhatók.
- b) A Codex Szabványok elkészítésével foglalkozó bizottságok által javasolt módszerek elbírálása, módosítása.
- c) Ilyen módszerek szükség szerinti kidolgozása, ill. revíziója.
- d) A Főbizottság felkérésére különleges vizsgálati és mintavételi problémák megvizsgálása.

7. *Peszticid maradékok Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: Hollandia.

Hatáskör:

Peszticid-maradékok nemzetközileg érvényes tűrési határának megállapítása egyes élelmiszerekre.

További feladat azon peszticid-maradékok jegyzékének elkészítése, amelyek nemzetközi forgalomba kerülő élelmiszerekben találhatóak. Ezeket a peszticid-maradékokkal foglalkozó WHO Szakbizottság toxikológiai szempontból elbírálja és a FAO Peszticid Munkabizottsága megvizsgálja.

Termék világ-szabványok Codex Bizottságai

8. *Kakaó Termékek és Csokoládé Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: Svájc.

Hatáskör: Az egész világra érvényes kakaó és csokoládé termékek szabványainak kidolgozása.

9. *Cukor Codex Bizottság*

Elnöklő ország: Egyesült Királyság.

Hatáskör: Cukor és cukortermékekre vonatkozó világszabványok kidolgozása.

10. *Tartósított Gyümölcsök és Főzelékek Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: USA.

Hatáskör: Egész világra érvényes szabványok kidolgozása tartósított gyümölcsre és zöldségre, beleértve a szárított termékeket, dobozott zöldborsót és babot, dzsemeket és zseléket, az aszalt szilva és gyümölcsle kivételével.

11. *Zsírok és Olajok Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: Egyesült Királyság.

Hatáskör: Egész világra érvényes szabványok kidolgozása állati, növényi eredetű olajokra és zsírokra, beleértve a margarint és az oliva olajat is.

12. *Hús- és Húsiipari termékek Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: Német Szövetségi Köztársaság.

Hatáskör: Egész világra érvényes szabványok kidolgozása:

1. marha-, bárány-, birka-, sertés- és borjúhúsok osztályozására és minősítésére;
2. feldolgozott hústermékekkel kapcsolatos meghatározások, címkézési és egyéb követelmények kidolgozása a baromfi és baromfiipari termékek kivételével.

Albizottságok:

- I. Vágási módszerekre és bontási termékekre.
Elnöklő ország: Német Szövetségi Köztársaság.
- II. Feldolgozott húskészítményekre.
Elnöklő ország: Dánia.

13. *Hal és Halászati Termékek Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: Norvégia.

Hatáskör: Egész világra érvényes szabványok kidolgozása, friss, fagyasztott (beleértve mélyhűtött) vagy másképpen feldolgozott halra, kagylófélékre és egyéb tengeri termékekre.

14. *Diétás Élelmiszerkészítmények Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: Német Szövetségi Köztársaság.

Hatáskör: Egész világra érvényes szabványok és általános irányelvek kidolgozása diétás célt szolgáló élelmiszerekre.

Területi Codex Bizottság (Európa)

15. *Természetes Ásványvizek Codex Bizottsága*

Elnöklő ország: Svájc.

Hatáskör: Természetes ásványvizekre vonatkozó területi szabvány kidolgozása.

16. *FAO/WHO Európai Koordináló Bizottság*

Hatáskör: A Bizottság koordináló tevékenységet fejt ki olyan szabványok előkészítése során, amelyek Európa területére vonatkoznak. A Bizottság jelenleg a méz, étkezési gombák, levesek, erőlevesek és fagylaltok szabványainak kidolgozásával foglalkozik.

17. *Gyorsfagyasztott Élelmiszerek Szabványosítását Végző Közös ECE/Codex Alimentárius Szakcsoport*

Hatásköre:

A csoport elvégzi a gyorsfagyasztott élelmiszerek szabványainak kidolgozását, a Codex általános irányelveivel összhangban.

Az egyes élelmiszcikkek Codex Bizottságai által – gyorsfagyasztott élelmiszerekre – készített szabványoknak meg kell felelniök a közös ECE/Codex Alimentárius Szakcsoport által meghatározott általános irányelvben foglaltaknak és azokat a megfelelő előkészítési szakaszban be kell mutatni a Közös Szakcsoportnak véleményezés és koordinálás céljából.

18. *Gyümölcslevek Szabványosítását Végző Közös ECE/Codex Alimentárius Szakcsoport*

Hatáskör:

Égész világra érvényes szabványok kidolgozása gyümölcslevekre.

A Gyorsfagyasztott Élelmiszerek Szabványosítását Végző Közös ECE/Codex Alimentárius Szakcsoport, valamint a Gyümölcslevek Szabványosítását Végző Közös ECE/Codex Alimentárius Szakcsoport a Codex Alimentárius Főbizottságnak nem alárendelt testülete, de a szabványok kidolgozásánál ugyanazt az eljárást követik, amit a Codex Termékbizottságok a Codex szabványok kidolgozásánál.

A Codex élelmiszer-szabványok alaki előírásai

Az alaki előírás a Codex Alimentárius Bizottság albizottságai számára útmutatásként szolgál, a szabvényaik formájára vonatkozóan azzal a céllal, hogy amennyire az lehetséges, az egyes élelmi cikkekre vonatkozó szabványokat az alábbi egységes alakban készítsék elő:

A szabvány neve

A szabvány tárgya és hatálya

Leírás

Alapvető összetétel és minőségi jellemzők

Adalékanyagok

Szennyező anyagok

Higiéne

Súlyok és mértékek feltüntetése

Cimkézés

Vizsgálati és mintavételi módszerek

A Codex szabványok kidolgozási eljárása

Az egész világra érvényes Codex szabványok kidolgozási eljárása úgy van szabályozva, hogy a munka beindításától a kormányok által történő végleges elfogadásig 10 fázisban kerül megtárgyalásra elfogadásra javasolt világszabvány. Az egyes munkafázisokban az illetékes Codex bizottságok szervezik és koordinálják a szabvány kidolgozásával kapcsolatos munkát. Gyakorlatilag az átfutási idő 10 éves időtartamot jelent.

Jelenleg 170 élelmiszerszabvány, ill. 202 szabványtéma van a kidolgozás alábbi fázisaiban:

Bizottság neve	Fázis									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Kakaó, csokoládé	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Zsírok és olajok	—	—	—	—	2	—	—	14	—	—
Hal és halászat	—	12	3	—	3	—	—	1	—	—
Hús Codex Biz.	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Hús I. albizottság	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Hús II. albizottság	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—
Gyümölcs és főzelék	—	14	4	—	6	2	—	1	5	—
Cukor	—	—	—	—	—	—	—	3	5	—
Tej és tejtermék	—	—	—	—	—	—	—	—	26	—
Gyümölcslevek	—	7	—	—	10	—	—	—	—	—
Gyorsfagyasztott	—	6	4	—	—	2	—	1	—	—
Diétás	—	4	2	—	—	—	—	—	—	—
Term. ásványvíz	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Európai Koord. Biz.	—	—	—	—	3	—	—	1	—	—
Termékszabvány össz. ..	—	45	15	4	25	4	—	21	36	—
Adalékok	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—
Higiene	—	5	2	—	4	—	—	2	—	—
Árjelzés	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Ált. elvek	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Analitika	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Peszticid maradékok	—	—	1	1	1	—	—	1	—	—
Összesen	—	50	18	5	31	5	—	25	36	—

Magyarország részvétele a Codex Alimentarius Bizottság munkájában

Magyarország 1968 óta ismét tagja a FAO-nak. A Kormány 2003/1968. (I. 21.) számú határozata intézkedik a FAO Magyar Nemzeti Bizottsága létrehozásáról.

A Nemzeti Bizottság állásfoglalása alapján Szabványügyi Szakbizottság jött létre Miklovicz András fősztályvezető (MSZH) elnökletével, amelynek feladata:

1. Feldolgozó és elemző tevékenység.
2. Szervező és koordináló tevékenység.
3. Ellenőrző tevékenység (felülvizsgálati, beszámoltatási, jogkör).
4. Javaslatok kidolgozása.
5. Tervező tevékenység.

E csoportosításból látható, hogy a Szakbizottság részben döntés előkészítő, részben – átruházott hatáskörben – szakterületi irányító feladatokat lát el. Döntés előkészítő tevékenységnek tekinthető a feldolgozó, elemző és javaslattevő tevékenység; irányító tevékenységnek pedig a tervezés, szervezés, koordinálás és ellenőrzés, melyet a Szakbizottság mint a Nemzeti Bizottság szakterületi munkabizottsága végez annak érdekében, hogy ezáltal elősegítse a FAO-ban való részvétel eredményességét, a Nemzeti Bizottság feladatainak ellátását a szabványosítás területén.

A FAO Magyar Nemzeti Bizottság Szabványügyi Szakbizottsága a Codex Alimentarius Bizottság munkájába való teljes értékű bekapcsolódás, továbbá a munkák hatékony ellátása céljából létrehozta a Magyar Codex Bizottságokat az alábbi munkaterületeken:

Élelmiszerhigiéne Munkabizottság

Elnök: Dr. Ormay László osztályvezető, OÉTI.

Élelmiszermaradék Munkabizottság

Elnök: Dr. Lindner Károly igazgatóhelyettes, OÉTI.

Pesztilid-maradék Munkabizottság

Elnök: Dr. Cieleszky Vilmos osztályvezető, OÉTI.

Mintavételi és Vizsgálati Módszerek Munkabizottság

Elnök: Prof. Dr. Telegdy Kováts László, BME Élelmiszerkémiai Tanszék vezetője.

Diétás Élelmiszerek Munkabizottsága

Elnök: Prof. Dr. Tarján Róbert igazgató, OÉTI.

Zsírok és Olajok Munkabizottsága

Elnök: Prof. Dr. Holló János, BME Mezőgazdasági Kémiai Technológiai Tanszék vezetője.

Cukor Munkabizottság

Elnök: Dr. Vajda Ödön igazgató, FŐVEGY.

Gyorsfogyasztott Élelmiszerek Munkabizottsága

Elnök: Dr. Almási Elemér tanszékvezető egyetemi tanár, Kertészeti Egyetem.

Gyümölcslevek és Tartósított Gyümölcs, Zöldség Munkabizottság

Elnök: Prof. Dr. Vas Károly igazgató, KÉKI.

Hús és Hústermékek Munkabizottsága

Elnök: Prof. Dr. Lőrincz Ferenc igazgató, OHIKI.

Kakaó és Csokoládé Készítmények Munkabizottsága

Elnök: Prof. Dr. Telegdy Kováts László, BME Élelmiszerkémiai Tanszék vezetője.

Tej és Tejtermék Munkabizottság

Elnök: Dr. Ketting Ferenc igazgató, Magyar Tejgazdasági Kísérleti Intézet

Magyarország részvétele a Codex Bizottság munkájában – az eddigi tapasztalatok alapján – hasznosnak és eredményesnek minősíthető. A Magyar Szabványügyi Szakbizottság véleménye az, hogy Magyarország az elmúlt két év alatt teljesen felzárkózott a Codex munkában résztvevő országokhoz és felkészültségben, szervezésben is nagy valószínűséggel az első közé tartozik.

A tárgyalások során Magyarország számos konkrét javaslatot terjesztett elő, amelyek közül kiemelkedő jelentőségűnek tartjuk az élelmiszerek ellenőrzésé-

vel kapcsolatos javaslatot. A magyar delegáció felvetette azt a gondolatot, hogy világviszonylatban ki kell alakítani a megfelelően koordinált hatósági minőségellenőrzés rendszerét, szervezetét és módszerét. Kifejtettük azon véleményünket, hogy a szabványosítás – amelyen lényegében az ellenőrzés alapul – önmagában nem elégséges ahhoz, hogy biztosítsa a fogyasztói érdekvédelmet, a tisztességes gyakorlatot, a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok terén. Szükséges olyan egységes hatósági élelmiszerellenőrző szervezet kialakítása országoként, amely az áruk különböző szempontú (humán egészségügyi, állategészségügyi, beltartalmi) ellenőrzését koordináltan, egységes módszerrel hivatott végezni.

Első feladatként az egyes országokban alkalmazott gyakorlat megismerése lenne a cél és ennek elemzése alapján egy ellenőrzési modell kialakítása, a legcélszerűbbnek tartott ellenőrzési módszerek kiválasztása mellett.

Javaslatunkat a Codex Alimentarius Főbizottság 10 éves munkatervébe kívánjuk felvételni.

Az egyesített FAO/WHO szabványosítási program a következő években jelentős hajtóerő lesz az országok élelmiszertörvényeinek és szabványainak kialakításában, összeegyeztetésében és egységesítésében. A nemzetközi munkamegosztásból származó eredmények hasznosítására hazánknak is megvannak a kedvező lehetőségei.

ОБЩАЯ ПРОГРАММА ФАО В ВНО (МОГ) ПО СТАНДАРТИЗАЦИИ ПРОДУКТОВ ПИТАНИЯ

Й. Силади

Автор дает информацию о программе стандартизации мировых и региональных продуктов питания, о работе Комитета „Codex Alimentarius” занимающегося управлением работы стандартизации. Ознакомляет задачи, организационные связи Комитетов „Codex” действующих в разных отраслях, а также этапы разработки стандартов и видал принятия стандарта.

Сообщает – соответственно настоящему обстоятельству – настоящие стадии принятия одиночных стандартов.

В заключении дает информацию о работе Венгерской Спецкомиссии по Стандартизации.

GEMEINSAMES LEBENSMITTELSTANDARDISIERUNGSPROGRAMM DER FAO/WHO

J. Szilágyi

Verfasser berichtet über das Welt- und das regionale Standardisierungsprogramm von Lebensmitteln, über die Tätigkeit des die Arbeit leitenden Ausschusses des Codex Alimentarius. Er berichtet über die auf verschiedenen Fachgebieten tätigen Codex-Komitees deren Aufgaben, organisatorische Beziehungen, weiterhin über die Phasen der Normausarbeitung und über verschiedene Varianten der Annahme.

Schliesslich wird über die Tätigkeit des Ungarischen Fachkomitees für Standardisierung berichtet.